կայ «պուտ պտուղ լիքը»[1]։ «Ուսկա կուգաս»»[2] և Պօլսում «ուսճէ» փոխանակ ուտի, «Հերիք չէ՞, որ գաղտուկ երթաս գաս»[3], այսինքն գաղտուկ, գաղտնի։ Եւ մեր Ջօջանց տան վէպի Ցամն—Վերգօ—Վեգօն երկու փոփոխակում դարձել է Վերճօ—Վեճօն (№ 16 և 13)։ Ուստի մեզ թւում է, քանի որ Փարնաոյ անունով մի որ և է հայ իշխան յայտնի չէ, պէտք է Փռնտայ Բուեք դաը լինի խաչակրութեան մասնակցող Ֆրէնկ Բոդուէններից մինը և թերևս Բուլենի դիւցազն Ֆիլիպ Բ. Օգիւստ Ֆրանսիոյ թագաւորը, որ եռանդագին մասնակցել է երրորդ խաչակրութեան։

Այժմ, կարծում եմ, կարելի է ասել, թէ ով պիտի լինի այն Օհան Աղբաչեցին, որին, Դաւիթը մի աւերակ վանք նորոգելով, նշանակում է պահապան վերակացու (№ 3, Գ. էջ 32—33 ծանօթութիւն)։ Անկասկած այստեղ խօսքը Հաղբատ կամ Աղբատ վանքի մասին է, որ շփոթուել է Վասպուրականի Աղբակ գաւառի անուան հետ. երևի բացի անուան նմանութիւնից և այն պատճառով, որ երկուսն էլ նշանաւոր են վանքերով։ Մենք արդէն ցոյց ենք տուել, թէ ինչպէս Ջօջանց տան վէպը Դաւիթ Անհողին իւր Դաւիթն է համարել. իսկ Դաւիթ Անհողինը իշխում էր Լոռիին, որտեղ են նշանաւոր Հաղբատ ու Սանահին վանքերը, իրար շատ մօտիկ։ Արդ այս վանքերը ծաղկել են ԺԱ—ԺԳ. դարերում. վարդապետների սպանութեան դէպք, մեր վէպի նման, պատմւում է և այժմ, թէև, եթէ չեմ սխալւում, Սանահնում։ Եւ Լանկթամուրի արշաւանքին դէպի Հաղբատ, պատմում էին ինձ տեղացիները, եկեղեցին աւերել են, վարդապետներին տանջել և այլն։ Այս երկու պատմուածքներն ստուգւում են Ամիր Սպասալար Մխարգրձելու արձանագրութեամբ[4]. Հաղբատը հռչակաւոր է և իւր հրաշագործ Սուրբ Նշանով, որ համարւում է Վարագայ Ս. խաչի մասը[5]։ Վերջապէս բացի այն որ այստեղ է թաղուած նշանաւոր Յովհաննէս սարկաւագ վարդապետը († 1109), որ Հաղբատայ առաջնորդ է եղել. յիշւում են ԺԲ—ԺԳ դարը Յովհաննէս անունով չորս առաջնորդ կամ վանահայր, առաջին երեքը յաջորդաբար[6] և շի-

1. Տ. Նաւասարդեանց, Հայ ժողովրդական հէքիաթներ Գ. գիրք. էջ 29. Թիֆլիզ 1884. Եւ Ե. գիրք, էջ 44. Տփխիս 1889։

2. Էմինեան Ազգագր. ժող. Բ. § 3. էջ 135. Զարանձակի բարբառ։

3. Անդ. § 22. էջ 324. Բաղէշի բարբառ։

4. Ռոստոմ բէգ Երզնկեանց, Հնախօսական Տեղագր. Հաղբատայ աշխարհահռչակ վանից Սրբոյ Նշանի. Արտատպ. Արարատ Ամսագրից. Բ. էջ 9. Վաղարշապատ 1886։

5. Անդ. ԺԸ—ԺԹ. էջ 76—83։

6. Անդ. Ի. էջ 86—87։ Հմմտ. Կիր. Գանձակեցի. էջ 56. Վենետիկ 1865։